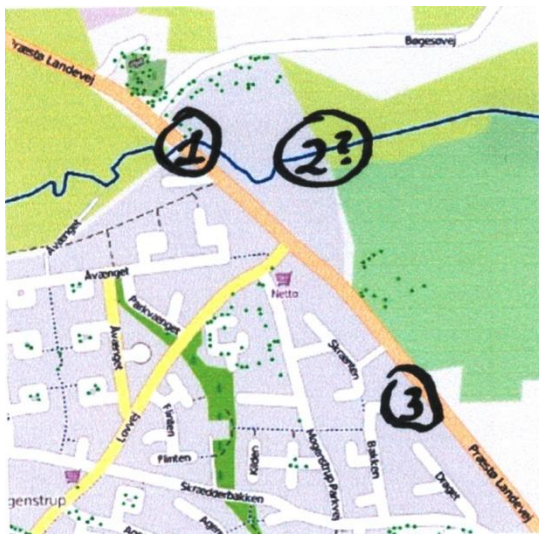

Møllerne i Mogenstrup.

Der findes oplysninger om 3 møller i Mogenstrup, nemlig:

- Mogenstrup/Borup Vandmølle fra før 1277 - ?
- Mogenstrup Vandmølle ? -1932
- Mogenstrup Vindmølle 1860-1932

Mogenstrup/Borup Vandmølle var placeret, hvor Præstø Landevej i dag går over Fladsåen, mens Mogenstrup Vandmølle formodes at have ligget ved Fladsåen lidt længere mod nordøst. Mogenstrup Vindmølle lå oppe over "Pusterbakken" mellem Præstø Landevej nr. 32 og 34, hvor der i dag er et "hul", formodentlig efter grusgravning.

Der findes oplysninger om 3 møller i Mogenstrup, nemlig:

1. Mogenstrup/Borup vandmølle
Fra før 1277 - ?
2. Mogenstrup vandmølle
? - 1932
3. Mogenstrup vindmølle
1860 - 1932

1. Mogenstrup/Borup Vandmølle

Denne mølle blev bygget før 1277 og var en vandmølle og/eller "græsmølle". Møllen blev i 1287 overdraget til Næstved St. Peders Kloster (Skovkloster) sammen med jordegodset i Borup, og hørte under klostret gennem hele middelalderen.

Vi har fundet følgende oplysninger om mølleejeren Sigvart Thomasøn Neergaard, ♂ ca. 1675 - Maj 1724 (~ 49 år):

Han var forpagter af Sæbygaard (ved Tissø), ejer af Askov Mølle, ejer af Mogenstrup Mølle. Ved hans død blev der afholdt samfrændeskifte, og i skrivelse til amtmanden over Vordingborg amt meddeler broderen Johan, at han og Michel Johansen er udvalgt til at foretage skiftet. Skiftet benævner ham "forrige forpagter på Sæby Gaard" og oplyser at han døde der. At dømme efter dåben af en del af hans børn, nævnt i Sæby-Hallenslev kirkebog, må man slutte, at han er kommet til Sæbygaard ca. 1718. Hans tidligere færd er ukendt. Hans enke benævnes Karen Niels Datter, nu boende i Aschous Mølle. P. Jensen oplyser, at mølleren Kristen Berthelsen var gift 1. gang med formandens datter Kirsten Nielsdatter Sebastian, og at deres første barn, Berthel blev døbt 27. juni 1725, "baaren til Daaben af Hr. Johan Thomsen Neergaards Kiereste paa Grefuens Venge", samt at Askov mølle fra 1713 - 21 ejedes af Niels Sebastian. Disse oplysninger førte til en undersøgelse af skiftet efter Sebastian (C. J. Tidemand-Dal), som viste sig at hedde Sebbesen, og nævnte datter Kirsten at hedde Karen. I skiftet nævnes, at hans første hustru Kirsten Bodersdatter (Broderdr.?) med hvem han havde børnene Sebbe Nielsen, 25 år gl., Gundel Nielsdatter, som

til ægte haver velfornemme Sr. Mikel Jacobsen, forp. på Brorupgaard og Karen Nielsdatter, som haver til ægte velfornemme Sr. Sivert Thommesen, forpagter på Sæbygaard.

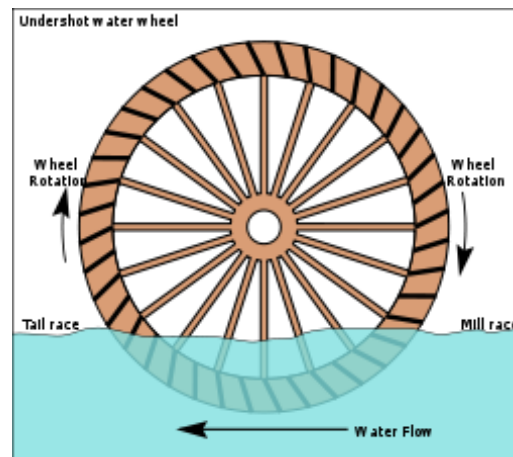
Familien Sebbesen synes således at have stået på et ret højt socialt niveau, hvilket var almindeligt for datidens møllere.

Efter møller Sebbesens død købte Sivert møllen på auktion og har antagelig drevet denne sammen med sin forpagtning af Sæbygaard. Efter hans død er enken flyttet til møllen, hvor skiftet afholdes, og hvori de da levende børn opføres.

Møllen lå som angivet som nr. 1 på kortet ovenfor, idet (stiftsdame ved Vallø Stift) frk. Birgitte Sophie Christiane Kaas til Grevensvænge i 1829 besluttede at flytte (Fladsaa-) kroen fra Fladsaagaard hen på hendes jordlod ved Mogenstrup Mølle, som lå lige op til Næstved-Præstø Landevejen - hvor de vejfarende færdedes efter flytning af vejen i 1824.

Rester af mølledæmningen er bevaret ved Mogenstrup Kro.

I Møllebogen 1689 omtales underfaldshjul og 2 kværne. Vandet kom fra en lille sø, som var meget tilgroet. På en underfaldsmølle løber vandet under møllehjulet og ikke som ved de fleste vandmøller over. Underfaldsmøller ligger som oftest på steder, hvor der ikke er det store fald på vandløbet, men med et dæmningssystem kunne man stemme vandet op, så det kunne drive hjulet, når der ellers var vand nok. Dette kunne være et problem i tørketiden.

Underfaldsmølle

Mulige rester af dæmning nedenfor Mogenstrup Kro, lige før Fladsaa løber under Præstø Landevej. Det vides dog ikke, hvor originale skråningerne og terrasserne er.

En **græsmølle** er betegnelse for en vandmølle, som kun blev anvendt i vinterperioden. Derfor anvendes i visse områder betegnelsen **vintermølle** om disse græsmøller.

I ældre tid var landet oversået med små lokale **græsmøller**, der ofte lå på steder, hvor der var bakker til begge sider og et blot jævnt fald nedad strømmen og ikke en tilstrækkelig vandmængde til at forsyne både jordbrug og mølledrift. De blev betegnet græsmøller, fordi vandet i dyrkningssæsonen ikke blev opstemmet, men i stedet blev anvendt til vanding. Om foråret og i sommerperioden var mølledammen og møllervænget tørlagt, og der voksede græs på arealet indtil høslæt, dvs. til alt korn og hø var høstet.

Mølleperioden i de gamle fæstebreve var som oftest indskrænket til de 6 måneder fra 28. september – 25. marts. Så kørte vandmøllen om efteråret og lidt hen på vinteren. Møllernes brugere og kunder indfandt sig efter høst i den takt de blev færdige med at slå kornene af negene hjemme på loens lerstampede gulv.

Græsmølleriet var begrænset til en bestemt tid på året i henhold til lokale retningslinjer, og generelt blev driften standset den 25. marts for at undgå skader og ulemper for op- eller nedstrøms lodsejere. Såfremt der var behov for at få malet kort i forårs- og sommerhalvåret måtte det foregå på håndkværn eller på hestemølle, og det begrænsede ofte arbejdet til maling af mindre portioner.

Næsten samtlige græsmøller er i dag nedlagt, ofret for senere tiders krav om en større produktionskapacitet, som kom med vindmøllerne, men mølledæmninger og gamle historiske udskiftningskort viser ofte, hvor de har ligget.

Mange græsmøller var underfalds- eller strømmøller, som kunne løbe selv for en lille bækkegang ved opstemning af vand. Ofte kunne der ligge indtil flere møller ved en sådan bæk.

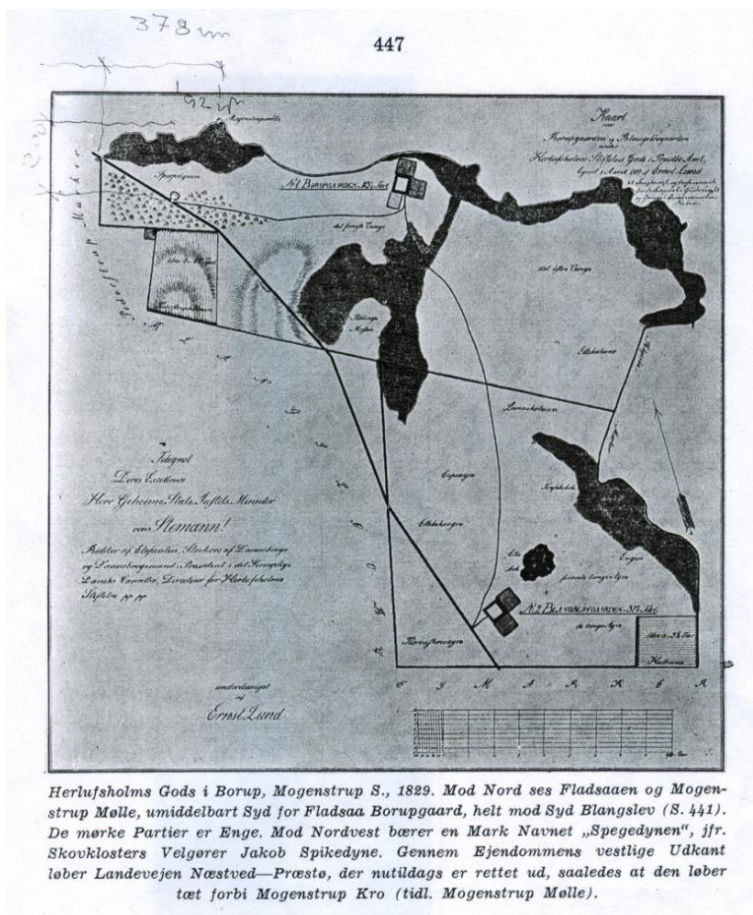
Efter Kong Christian den 5.'s Danske Lov af 1683 (DL) kunne driftsperioden udstrækkes helt indtil den 1. maj, for så vidt vandet (ikke) kunne gøre skade. DL 1683 5-11-2: *"Hvo som haver Vinter- eller Græs Mølle, hand skal optage stigbord den første Maji, og ej sette det neder igjen, før end alt Høe og Korn er inde af den Stæd eller derhos, så vit Vandet kand skade gjøre."*

Opstemningen af vandet var i øvrigt forbundet med ansvar over for nedenstrøms eller opstrøms lodsejere (afgrødeskader). Nogle møller fik handlet opstemningsrettighederne af, således at lodsejerne betalte dem for at slippe for opstemningen af vandet, hvorefter møllerne lukkede. I dag er enhver opstemning af vand uden vandløbsmyndighedens godkendelse forbudt efter Vandløbsloven.

2. Mogenstrup Vandmølle

Vandmøllen menes at have ligget lidt længere oppe ad Fladsåen end den tidligere Mogenstrup/ Borup vandmølle (nr. 1) - måske der, hvor den tidligere landevej gik over åen eller længere oppe mod Fladsaa Borupgaard.

Møllen blev nedlagt i 1932, og der er i dag ingen synlige spor efter den.

Herlufsholms Gods i Borup, Mogenstrup S., 1829. Mod Nord ses Fladsaaen og Mogenstrup Mølle, umiddelbart Syd for Fladsaa Borupgaard, helt mod Syd Blangslev (S. 441). De mørke Partier er Eng. Mod Nordvest bærer en Mark Navnet „Spegedynen“, jfr. Skovklosters Velger Jakob Spikedyne. Gennem Ejendommens vestlige Udkant løber Landevejen Næstved—Præste, der nutildags er rettet ud, saaledes at den løber tæt forbi Mogenstrup Kro (tidl. Mogenstrup Mølle).

Vindinge, Hans Perssen kaldet Aax, Hemming Brysting, Hans Andersen sammesteds og Trugils; Olssen i Snertinge; disse 12 Dannemænd vidnede, at de hørte og saa samme Dag, at forskrevne Sognevidne var læst inden 4 Stokke (∴ Bænke), lydende ved alle Ord, som for er sagte; item vidnede forskrevne 12 Dannemænd, at dem ej andet vitterligt er, eller de hørt havde end, at de, som har boet i Botorp, som ligger Sønden ved Magnstørpe Møllensø, har haft deres Græsgang til deres Kvæg u-kært her til Tinge i 40 Aar og mere Norden Magnstørpe Møllensø inden Stenskov og paa de Marker, som derpaa skyder. Med vore Indsegl. Givet 1497."

(tekst under ovenstående kort fra 1829)

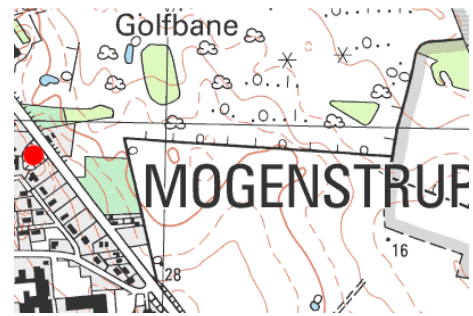
Den gamle bro over Fladsaa lidt øst for kroens 'nye' gæstebygninger (foto juni 2014)

3. Mogenstrup Vindmølle

Mogenstrup Vindmølle var en hollandsk vindmølle, som lå på en bakke syd for "Pusterbakken", hvor adressen i dag ville være mellem Præstø Landevej 32 og 34. Her er der nu et "hul", formodentlig efter grusgravning ved det senere etablerede cement-støberi – men ellers ingen synlige spor efter møllen.

Cementstøberiet støbte massive 'mursten' af beton, de var billige og blev fortrinsvis anvendt til landbrugsbygninger. Dog måtte man pudse sådanne vægge for at undgå, at de tog fugt.

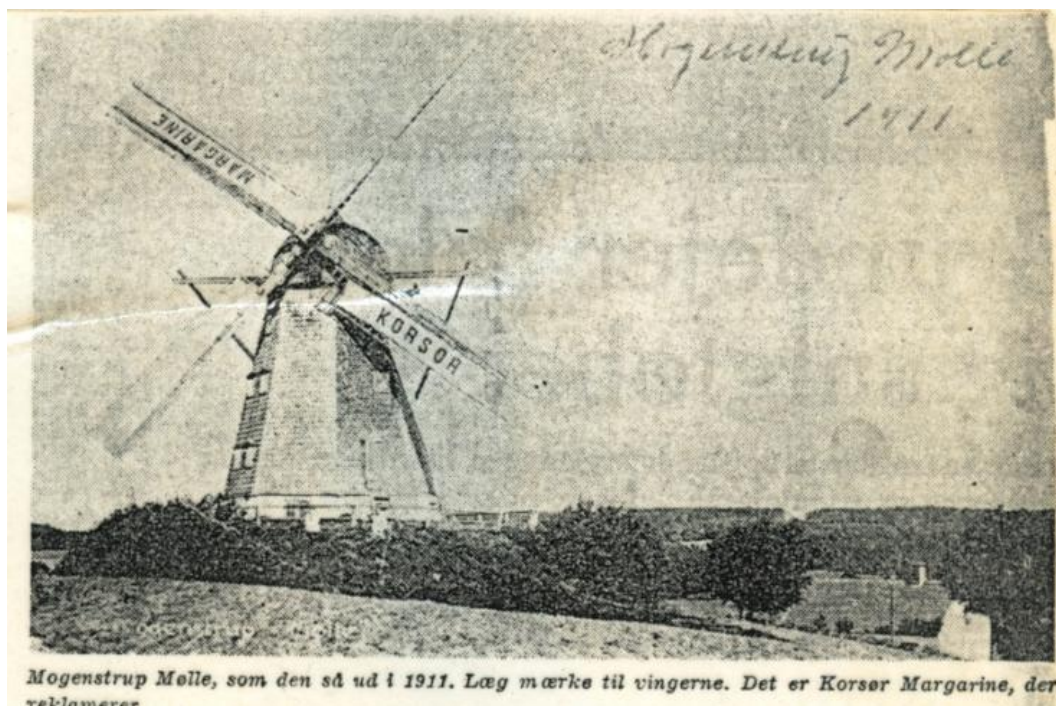
På Præstø Landevej 41 – overfor "hullet" – ligger "Møllestedet", hvor mølleren en tid boede. Ved indkørslen står en gammel møllesten, men den stammer ikke fra Mogenstrup Vindmølle.

Vindmøllen blev bygget ca. 1860 til erstatning for vandmøllen (nr. 2) ved kroen og nedlagt i 1932.

L. A. Ring, 1889:
Tåget landskab ved Mogenstrup Møllen

Mogenstrup Mølle, som den så ud i 1911. Læg mærke til vingerne. Det er Korsør Margarine, der reklamerer

Postkort, gengivet i ukendt (uge-/)avis

Møllerenkens bo

Mølleren en holden mand, viste det sig,

I 1724 døde mølleren i Mogenstrup, Eiler Nielsen, og hans enke, Maren Sørensdatter, fik travlt med at få boet gjort op. Der havde åbenbart ingen børn været i ægteskabet, for som hendes medarbejger nævnes kun Eiler Nielsens broder Rasmus og deres søsters to børn. Boet må have været ret betydeligt også efter den tids forhold.

HVAD DE ARVEDE

Den 28. marts 1725 mødte Christen Jespersen op på birkeetinget og fremlagde de to afkaldskvitteringer, som derefter blev indført i tingbogen. Den ene, meddelt af afdødes broder Rasmus, havde følgende ordlyd:

»Jeg underskrevne Rasmus Nielsen, boende udi København/ og udi hans kongl. tjeneste udi arbejdsstalden for staldkarl er tjenende, kendes og herved for alle vitterlig gør på egen medarbejgers vegne, at min sl. broder Eilert Nielsens enkehustru og efterleverske Maren Sørensdatter til Mogenstrup mølle, udi Sjælland i Vordingborg amt og Mogenstrup

sovn belliggende, haver efter den imellem os gjorte venlige mundtlige forening og afhandling fornøjet og betalt alt, hvad jeg og medarbejger efter bemeldte min sl. broder arveligen kunne tilfalde og tilkomme, nemlig med seks hundrede tresinds tyve og seks rigsd. og fire mk., siger 666 rdl. 4 mk., hvoraf jeg straks har modtaget og annammet først min anpart som en broderlod fire hundrede fyrretyve og fire rdl. to mk. ti skilling, siger 444 rdl. 2 mk. 10 2/3 sk., dernæst på min sl. søster Maren Nielsdatter, som boede og døde i Torøje udi Smerup sogn i Stevns hærred, hendes efterladte søn Hans Adamsen boende i København og rodhugger udi hans kongl. mayts. tjeneste hans vegne og mig derom givne fuldmagt ligeledes annammet hans deraf tilkomne arvepart et hundrede fyrretyve og otte rigsd. fjorten 2/9 skilling, siger 148 rdl. 14 2/9

sk. De øvrige penge halvfjerdsindstyve og fire rigsd. syv 1/9 sk., siger 74 rdl. 7 1/9 sk., som er bemeldte Hans Adamsens halvsøster Sidse Pedersdatters tilfaldne arvelod, er ligeledes til hendes egen fader, min kære svoger Peder Jørgensen Tysk, boende udi fornævnte Torøje på hans prinselige højheds prins Carls gods i Stevns hærred straks bleven betalt, hvorfor han selv meddeler videre foruden dette meddelte afkald og kvittering, og som jeg således på egne og fornævnte medarbejgers vegne efter stervboets tilstand er i alle måder fornøjet, så forlanges ej nogen videre skifteholdelse efter fornævnte min sl. broder, men takker for god og fornøjelig betaling, hvorimod jeg hermed lover og forpligter mig og mine, fødte og ufødte, at holde og fritage fornævnte min sl.

broders hustru og kære søster Maren Sørensdatter og hendes samtlige arvinger, tillige alle andre vedkommende, for al den tiltale eller præntioner, som af nogen for videre arv, end som meldt er, efter fornævnte min sl. broder måtte gøre eller påstå. Så må og denne min kvittering og afkald, når forlanges, for behørig retter læses og derefter tingsvidne tages foruden derfor at give mig noget kald og varsel. Dette til bekræftelse haver jeg dette med egen hånd bestående udi trende bogstaver underskrevet, samt venlig ombedef højagtbare og velfornemme seign. Christen Jespersen, birkefoged til Herlufsholm og Salts birker, boende udi Lille Næstved, og højagtbare og velfornemme seign. Didrik Hornemann, bor-

ger og handelsmand udi Næstved, med mig til vitterlighed at underskrive og forsegle, Mogenstrup mølle den 27. febr. 1725. Her foruden lover og tilsiger jeg at forskaffe min kære søster og svogerske Maren Sørensdatter min søstersøns Hans Adamsens kvittering og afkald, for så vidt hans anpart betræffer, til bevis, at samme arv er ham leveret og betalt, datum ut supra. Rasmus R. N. S. Nielsens navn«.

BEGGE I KONGENS TJENESTE

Den kongelige staldkarl har altså ikke været i stand til at skrive sit eget navn, men har måttet nøjes med at lade birkefogeden fra Lille Næstved udforme afkaldskvitteringen og underskrive den med sine tre forbogstaver. Det samme var iøvrigt tilfældet med svogeren Peder Jørgensen Tysk i Torøje. Han nøjedes også med at underskrive det af Christen Jespersen udformede afkald og derved kvittere for de penge, han havde modtaget på sin datter Sidses vegne.

Om Rasmus Nielsens livsret rigt fortælles, at han ved Københavns brand i 1728 boede i den del af byen, der blev skånet. Det var i det østre kvarter, i Ulkegaden. Han nævnes da som staldkarl i kongens stald, var gift og havde to børn. I huset logerede desuden to soldater, en snedkersvend, der var hans kones broder, samt en familie på fem, hvor husfaderen var koffardimatros, men derudover måtte også huse nogle brandlidte fra de nedbrændte bydele, en bogbinder, som det var brændt for, og en urmager og hans kone, der også stod uden tag over hovedet.

Søstersønnen Hans Adamsen, fra hvem der ikke foreligger nogen afkaldskvittering, boede 1728 i Pindsvinegade nr. 17 hos en rodhugger af 1. klasse Bendt Hansen. Han nævnes selv som rodhugger af 2. klasse og horte altså til håndværkerne på Bremerholm. Han havde kone og to børn og findes opført i »mandtal over de udi Nyebodes hans kongelige may'ts Årstjeneste ved håndverckerne på Bremerholm samt Holmens compagnie matroser forundte huse befindende persohner«. Både Hans Adamsen og hans morbroder Rasmus Nielsen var således i kongens tjeneste.

E. P.